

Aleksandar Molnar

*Odeljenje za sociologiju
Filozofski fakultet
Univerzitet u Beogradu
admolnar@sbb.co.rs*

Ustav Srbije kao ustav totalne pluralističke partijske države*

Apstrakt: U prvom delu članka rekonstruiše se Karl Šmitov koncept totalne pluralističke partijske države iz njegovih različitih spisa objavljenih tokom tridesetih godina. Pomenuta su tri glavna stuba totalne pluralističke partijske države: ustavna etika (utemeljena na političkom mitu), partijski pluralizam i totalitarne aspiracije političkih partija prema članstvu i klijentima u domenu građanskog društva. U drugom delu članka sva ova tri stuba su pronađena i u Ustavu Srbije od 8. novembra 2006.

Ključne reči: Karl Šmit, politika, ustav, etika, totalitarizam, političke partije, Srbija

U celom Ustavu Republike Srbije od 8. novembra 2006. (u daljem tekstu: Mitrovdanski ustav) Evropa se pominje samo jednom, i to u članu 1, u kontekstu zasnivanja Srbije na "evropskim principima i vrednostima". Međutim, ovo upućivanje je sasvim maglovito i nejasno, pošto su u istoriji Evrope (baš kao i, uostalom, u današnje vreme) postojali veoma različiti principi i vrednosti, tako da se ne zna koje među njima je ustavotvorac imao na umu. Shodno objašnjenju jednog od učesnika u ustavotvornom postupku, potpredsednika DSS-a, Slobodana Samardžića, Mitrovdanski ustav nije bio zamišljen kao pravni akt koji ima veze s evropskim integracijama. Ustavopisac se držao shvatanja, prema kojem je svaka zemlja, koja ima težnju da jednog dana (u nekoj nedefinisanoj budućnosti) postane član Evropske unije, u početku "vlastna da u svoj ustav zapiše šta joj drago", da bi tek kada počne da se približava punom članstvu u Evropskoj uniji prinuda na primenu evropskih standarda postajala sve veća. Potpuni saobražaj pravnih sistema trebalo bi da usledi tek na kraju tog procesa (Samardžić

* Rad je nastao u okviru projekta *Prosvećenost u evropskom, regionalnom i nacionalnom kontekstu: istorija i savremenost* (br. 149029), koji se realizuje na Institutu za filozofiju i društvenu teoriju i koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

2006). Odatle jasno proizlazi da je srbijanski ustavotvorac imao određene ruke, da nije bio "opterećen" standardima Evropske unije i da je "u svoj ustav" zapisao "šta mu je bilo drago".

Time ponovo dolazimo do početnog pitanja, sada unešto preformulisano: kakvi su "evropski principi i vrednosti" bili "drugi" ustavotvorcu, potpuno neopterećenom perspektivom nekog skorijeg ulaska Srbije u Evropsku uniju. Na idućim stranicama uslediće jedno čitanje Mitrovdanskog ustava koje iz njegovih ključnih odredbi rekonstruiše ideološku pripadnost evropskoj Novoj desnici i opredeljenje za model "totalne pluralističke partijske države", koji je u svojim delima iz tridesetih godina prošlog veka stvorio nemački pravnik Karl Šmit (Carl Schmitt).¹

Šmitova teorija totalne pluralističke partijske države

Šmitov model totalne pluralističke partijske države predstavlja svojevrsan bilans njegove kritike liberalne demokratije (kao, strogo uzev, jednog oksimorona), koja je, pre svega, bila vezana za Vajmarski ustav iz 1919. Taj bilans ne odražava u potpunosti Šmitove reakcionarne stavove, koje je formulisao u dvadesetim godinama, već, obrnuto, pokazuje jedno rastuće razumevanje za realnost modernih pluralističkih eksperimenata – u rasponu od Vajmarske Nemačke (do njenog nestanka 1933) do SAD. Naravno, viđena iz Šmitove i dalje preovlađujuće "neprijateljske" vizure, totalna pluralistička partijska država može se shvatiti samo kao deo istorijskog usuda propadanja Zapada, kao perverzija nedokučivih procesa autodestrukcije u modernoj epohi, ali i kao (u liku SAD) još uvek živa opasnost idealu koji je Šmit otkrio nakon marta 1933. u samoj Nemačkoj – totalnoj firerovoj državi.

U modelu totalne pluralističke partijske države spajaju se dva dominantna toka Šmitove političke misli: teorijska konceptualizacija "pluralističke partijske države (pluralistischer Parteistaat)", kao konačnog ishodišta unesrećujućeg razvoja liberalne demokratije, i entuzijastičko otkrivanje "zaokreta ka totalnom", sa svim njegovim protivrečnostima i nepoznicama. Kada je prvi misaoni tok u pitanju, vrlo je bitan zaključak u pogledu uslova opstanka pluralističke partijske države, do kojeg je Šmit došao u članku pod naslovom "Državna etika i pluralistička država" iz 1930. Ključno mesto ovog članka glasi ovako:

"Postane li država pluralistička partijska država, državno jedinstvo može postojati samo onoliko dugo dok su oko toga saglasne dve ili više partija, dok priznaju zajedničke premise. Jedinstvo počiva na ustavu koje priznaju sve partije i koji se kao zajed-

¹ O Šmitovom značaju za savremenu evropsku Novu desnicu dosta je pisano (upor. npr. Müller 2003; Voigt 2007).

nička osnova mora bezuslovno poštovati. Državna etika postaje ustavna etika. Odatle može, već u zavisnosti od supstancijalnosti, jednodimenzionalnosti i autoriteta ustava, da proizvede vrlo efikasno jedinstvo" (Schmitt 1940b, 145).²

Kao što možemo da vidimo, pluralistička partijska država je država u kojoj postoji institucionalni aranžman liberalne demokratije i kojoj Šmit ne osporava mogućnost razvoja do stupnja "vrlo efikasnog jedinstva". Vlade koje se u totalnoj pluralističkoj partijskoj državi obrazuju na saradnji koja prevazilazi "labilne partijske koalicije"³ i koja ima odgovarajuća institucionalna uporišta,⁴ imaju svoje dobre strane: one udružuju vođe (koje se nalaze na čelima autoritarno ustrojenih političkih partija i koji svoju političku odgovornost prenose na celu vladu), stvaraju određenu političku homogenost i obezbeđuju ne samo nacionalno, nego i socijalno jedinstvo (Schmitt 1957: 325).

Pa ipak, sve to bi bilo nedovoljno da totalna pluralistička partijska država svoje najčvršće jedinstvo ne crpe iz ideoloških izvora. Nijedna država po Šmitu ne može računati na to da očuva "vrlo efikasno jedinstvo" ako svoju ustavnu etiku ideološki ne fundira, što znači ako dozvoli da se depolitizuje i liši razlikovanja prijatelja od neprijatelja (Schmitt 1985, 56). Desi li se to, u državi nastaje etički sunovrat, prvo u etiku postulata *pacta sunt servanda*, a vrlo brzo zatim, i u etiku "građanskog rata". A da bi država mogla da ostane politizovana i da nastavi da razlikuje prijatelja od neprijatelja, njena politika mora biti

² Nije nebitan i nastavak ovog Šmitovog izlaganja: "Ali može da se desi i da ustav bude razvodnjen u obična pravila igre, a njegova etika u običnu etiku *fair play*-a i da napokon, u slučaju pluralističkog razlaganja jedinstva političke celine, dođe do toga da jedinstvo bude samo aglomerat promjenljivih dogovora heterogenih grupa. Ustavna etika razblažava se tada dalje, i to u etiku postulata *pacta sunt servanda*" (Schmitt 1930, 145). Etika postulata *pacta sunt servanda* nalazi se, dakle, ispod etičkog minimuma političkog jedinstva koje može jednu državu da drži na okupu i predstavlja svojevrsnu prelaznu fazu ka "etiци građanskog rata" (*sic!*). Sa tim postulatom, verovao je Šmit, više ništa nije moguće učiniti politički, jer kada država spadne na njega, to znači da postoje još samo savezi političkih partija, zasnovani na ugovoru kao mirovnom sporazumu, koji je u svako doba moguće otkazati, čime se naposljetku dolazi i do pomenute "etike građanskog rata" (Schmitt 1940b, 145).

³ U jednom drugom članku iz iste te 1930. godine, pod naslovom "Problem unutrašnjopolitičke neutralnosti države", Šmit je pisao da su evropske države i SAD "države labilnih partijskih koalicija", koje imaju svoje političke probleme, a povrh toga i ekonomske probleme: država nije u stanju da razreši ekonomske protivrečnosti nego se one samo intenziviraju u političkoj sferi, tim pre što se birači opredeljuju na izborima prema svojim ekonomskim interesima (Schmitt 1985, 44).

⁴ Nijedna država na svetu ne bi mogla da opstane samo na osnovu ovih "labilnih partijskih koalicija". Na institucionalnoj ravni, njoj su u svakom slučaju potrebne "neutrale protivsile", "nepartijske ili nadpartijske snage", kao što su predsednik republike, činovništvo, sudstvo, ekonomski savet, banka, željeznica itd. (Schmitt 1985, 46).

zasnovana u mitu koji je najživlji u svesti naroda, koji potiskuje sve druge (politički manje upotrebljive) mitove i omogućuje preplitanje religije i ideologije (te u tom smislu predstavlja kopču prema političkoj teologiji). Još od Političke romantike, koju je pisao u periodu 1917-1919, Šmit se zalagao za istinske političke mitove, koji mogu nastati samo na jedan način – "u istinskom ratu" (Schmitt 1925, 225) – i koji mogu da prevaziđu slabosti liberalne javnosti (u kojoj se izvorno živa politička diskusija degenerisala u neobavezujuće "brbljanje"), tako što će politički neobrazovanim masama omogućiti prenošenje svih afekata mržnje i prezira na (jednog, već osvedočenog) neprijatelja (Schmitt 1969, 87). Rastuće divljenje, izvesno strahopoštovanje i prikrivena zavist koje je Šmit u tridesetim godinama osećao prema SAD mogu se ponajpre objasniti time što je on u njima prepoznao vrhunac razvoja pluralističke partijske države. One su stvorile svoj imperijalistički mit – izražen već u oproštajnom govoru Džordža Vašingtona (George Washington) iz 1796: "Što više trgovine, što manje politike" – na osnovu kojeg su u 19. veku pokorile ceo američki kontinent, da bi u 20. veku krenule i na ostatak sveta, legitimišući svoj pohod humanitarnom ideologijom svetskog intervencionizma – tom "svetskom religijom" koja je postala američka "svetovna religija" (Schmitt 1991b, 32 i dalje).⁵

Istorijski je usud svake moderne demokratske, pa i pluralističke partijske države da postane totalna – ovaj sud je postao neka vrsta aksioma Šmitove političke misli tridesetih godina. Na ovom mestu nije neophodno rekonstruisati ulazak i transformacije ideje totalnog u misaonom sklopu Karla Šmita: u drugoj polovini dvadesetih godina on je počeo da je upotrebljava kako bi demaskirao liberal-

⁵ Šmit je još 1943, usred Drugog svetskog rata, hvalio Džordža Vašingtona da je bio veliki Evropljanin i da je idealnom značenju te reči bio bliži nego mnogi drugi tadašnji državnici u Evropi (Schmitt 1943/2005, 661). Njegovi naslednici, a pre svih Tomas Džeferson (Thomas Jefferson) i Džejms Monro (James Monroe), hteli su da u Americi nastave evropsku kulturu i u tome su u potpunosti uspeali: njihovo zalaganje za samoizolaciju u okvirima američkog kontinenta omogućilo je sjajan razvitak SAD u 19. veku. Američki imperijalizam je – shodno poruci predsednika Monroa od 2. decembra 1823. – tada počivao na doktrini "hemisfera", čime je napravljena vrlo uspešna podela sfera uticaja između Amerike i Evrope. Iako je Amerika počela da odstupa od Monroove doktrine već 1848, kada je preko "crnačke republike" Nigerije dobila prvo uporište u Africi, tek od 1900. dolazi do krupnih promena u američkoj svesti, ideologiji i (spoljnoj) politici: zastarelu Monroovu doktrinu "hemisfera" nasledila je doktrina "otvorenih vrata", koja je SAD isprva okrenula ka zapadu, tj. ka Aziji, a zatim i prema Evropi (Schmitt 1943/2005, 662). To je bilo ono što je Šmitu smetalo i što je smatrao da mora da se revidira: ne samo SAD, nego i ceo svet treba da se vrati imperijalizmu Monroove doktrine i velike sile – a Nemačka pre svih – treba da podele ceo svet na svoje interesne sfere ("velike prostore") i da se onda više jedna drugoj ne mešaju u tako shvaćene "unutrašnje stvari".

nu demokratsku državu koja služi kao paravan totalnog, deetatizujućeg građanskog društva (Koenen 1994, 120-121), da bi onda shvatio mogućnosti da kroz "totalnu državu" objavi ironiju samodestrukcije liberalizma i konačnu potvrdu svoje teorije "političkog". Politički teoretičari, tvrdio je Šmit (imajući na umu zapravo sebe samog) januara 1933. u članku "Dalji razvoj totalne države u Nemačkoj", odavno znaju da je političko uvek po prirodi totalno i da ono samo menja tehnike i sredstva za širenje svojih dejstava. Zato je celokupan projekt građanskog liberalizma u startu bio osuđen na propast: on ne samo što nije uspeo da ukroti političko, nego je samo poslužio kao sredstvo njegovog širenja u modernoj formi totalne države, države koja više ne poznaje ništa izvan političke sfere i koja ne razlikuje državno i vandržavno (Schmitt 1940d, 186).

Tom usudu mogla je da se odupre samo nekonstitucionalizovana autoritarna država starog režima (kakva je bila Šmitovom srcu najmilija Prusija Fridriha II Hoencolerna); međutim, istorija je, zaslugom liberalizma, krenula drugim putem, putem demokratizacije, a taj put logično i neminovno vodi ka totalitarizmu. "Zakoniti" društveni razvoj započeo je upravo u liberalnim demokratskim državama koje su se, poput SAD, tokom 17. i 18. veka oslobodile svih relikata starog režima. Liberalno građanstvo je počelo da se (qua građansko društvo) samoorganizuje u državu, misleći da može da je održava u formi neutralne instance, koja rešava društvene konflikte. To je, međutim, bila kobna greška koja se uskoro osvetila liberalizmu: granica između države i društva je iščezla, tako da je na kraju tog procesa, u 20. veku, država postala intervencionistička instanca, koja uređuje svaku sferu društvenog života (Schmitt 1996, 79) i time predupređuje društvene sukobe.⁶ Paradoks je liberalnog građanstva da je htelo da stvori neutralnu državu u službi građanskog društva, a da je dobilo totalnu državu, koja više ne dozvoljava autonomne društvene procese, nego ih sve prevodi u svoju sferu regulacije i intervencije, i time politizuje. Stoga "u demokratiji treba tražiti uzrok današnje 'totalne države', tačnije totalne politizacije celokupnog ljudskog bića" (Schmitt 1980, 93).

U članku pod naslovom "Međunarodnopravna neutralnost i narodni totalitet" iz 1938, Šmit se pozvao na govor koji je Musolini održao 14. maja iste godine i u kojem je opomenuo zapadne demokratije da ne vode "rat doktrina" – rat demokratija protiv totalitarnih država – pošto više nema demokratskih država koje nisu totalne. Et vice versa (Schmitt 1940e, 255): na zemlji postoji onoliko totalitarizama koliko i naroda i svaka će država svoju organizaciju i resurse učiniti onoliko totalnim koliko joj to prilike dozvoljavaju. Šmit je tvrdio da ni najrazvijenija pluralistička partijska država tog vremena, ona američka, ne odstupa od

⁶ "Silovita promena može se konstruisati kao deo jednog dijalektičkog razvoja koji prolazi kroz tri stadijuma: apsolutnu državu 17. i 18. veka, preko neutralne države liberalnog 19. veka ka totalnoj državi identiteta države i društva" u 20. veku (Schmitt 1940c, 152).

tog pravila: u odnosu na mančesterski liberalizam, koji je vladao u vreme osnivanja SAD, Ruzveltov (Theodor Roosevelt) Nju dil je bio najcrnji totalitarizam (Schmitt 1940e, 256). Prema tome, najkasnije tridesetih godina 20. veka više se nije moglo govoriti samo o pluralističkoj partijskoj državi, nego samo o totalnoj pluralističkoj partijskoj državi, kao pravom antipodu totalnoj firerovoj državi (kakva je od 1933. postojala u nacionalsocijalističkoj Nemačkoj).

U knjizi "Legalitet i legitimitet" iz 1932. Šmit je izneo svoj konačni sud o totalnoj pluralističkoj partijskoj državi koji je, doduše, bio inspirisan terminalnim stanjem Vajmarske republike, ali koji se tokom Trećeg rajha nije suštinski promenio. Pluralistička partijska država, naime, može biti totalna samo iz slabosti, a ne iz snage, zato što ima mnogo društvenih interesa koji su u nju preko političkih partija amalgamirani i koje ove moraju da zadovoljavaju, i zato što je to prinuđuje da interveniše sve više i više, u sve većem broju segmenata društva (Schmitt 1980, 96). Iako se po spektru svojih intervencija ona ne razlikuje od bilo koje totalne jednopartijske države,⁷ njoj nedostaje ona moć prinude, koju je demonstrirala već fašistička Italija (Schmitt 1940d, 187). Njena moć nestaje u međusobnom usaglašavanju dve ili više totalnih partija, koje pokušavaju da totalitet razviju u sebi samima, koje pokušavaju da nad svojim članovima i klijentima uspostave totalnu kontrolu i koje tolerišu jednu vladu samo pod uslovom da cela država ostane objekt njihovog izrabljivanja (Schmitt 1940d, 187-188). Takve totalne partije više nemaju ništa zajedničkog sa onim slobodnim udruženjima u sferi javnog mnjenja, koja su bila karakteristična sa početke liberalne demokratije. One su sada čvrste, potpuno organizovane političke tvorevine,⁸ koje imaju svoju stalno zaposlenu birokratiju i redovnu klijentelu. Ako je pojedincu, koji pripada građanskom društvu, potrebna zaštita, onda je on može naći samo kod neke od ovih totalnih partija, a ne u državnim institucijama (obrnuto ne važi, pošto država ne može da zaštiti nijednog pojedinca od partije), što se reflektuje i na sama osnovna prava čoveka: kolektivna prava počinju da isključuju individualna (Schmitt 1991a, 213). Zato je Šmit bio sklon zaključku da jedino činjenica da postoji više takvih totalnih partija, koje se međusobno drže u kakvim-takvim ustavnim granicama i međusobno konkurišu za podršku birača, sprečava totalnu pluralističku partijsku državu da sledi "logiku" demokratizacije i transformiše se u totalnu jednopartijsku državu, kakva je već nastala u Rusiji i Italiji (Schmitt 1996, 83-84), odnosno – kada je Nemačka u pitanju – kakva će 1933. nastati u obliku totalne firerove države. Samim tim što je "zaokret ka totalnom" u pluralističkoj partij-

⁷ Sve moderne države su po Šmitu bile prinuđene da napuste liberalni princip ne-intervencije i da prihvate imperativ intervencije. U postojećoj situaciji, država čak i kada ne interveniše, zapravo interveniše za onog ko je na tržištu jači. Neintervencija je postala isto što i intervencija.

⁸ "Partija, veza, red (*Orden*), postaju jedno te isto" (Schmitt 1996, 85).

skoj državi "parcelizovan", ona ne može da tako dobro i efikasno sledi istorijsku nužnost demokratizacije,⁹ tako da je samo pitanje vremena kada će totalne partije odustati od ustavne etike, prikloniti se "etici građanskog rata" i ući u konačnu bitku, iz koje će kao pobednica izaći samo jedna među njima. Ono što se u Italiji desilo 1922,¹⁰ Nemačku je zadesilo 1933, a posle toga... ko zna? Da li je Šmit očekivao da će se isti scenario ponoviti i u SAD ostaje otvoreno pitanje. Da je tako nešto priželjkivao nema sumnje, pošto je u osnovi njegovog konfabuliranja o "velikom prostoru" stajalo ubedenje da bi se totalitarne vođe – kada bi im se na kraju pridružio i onaj najvažniji, američki – naposljetku među sobom dobro razumele i odlučile da zarad sopstvenog dobra odustanu od licemernih humanističkih ideala i podele svet na interesne sfere, unutar kojih će svaki od njih moći da radi šta mu je volja.

Iz svih ovih izlaganja može se rezimirati da totalna pluralistička partijska država, kako ju je Karl Šmit doživeo i u svoju političku teoriju inkorporirao, stoji na tri stuba: na ustavnoj etici koja se temelji na političkom mitu, na partijskom pluralizmu i na totalitarnim aspiracijama političkih partija prema članstvu i klijentima u domenu građanskog društva. Na ovom mestu neće nas interesovati saznanja vrednost Šmitove teorije u pogledu njemu savremenih država i istorijskih zbivanja, nego njena moć da inspiriše i nadahnjuje ustavotvorca na postignuća u 21. veku – srbijansko pre svega.

Mitrovdanski ustav

Članak koji je pod naslovom "Savremena pitanja ustava" pod pesudonimom objavio povodom donošenja Borskog osnovnog zakona, Šmit je završio rečenicom u kojoj je rezimirao svoje dugogodišnje bavljenje Vajmarskim ustavom:

"Jedan ustav se razume samo onda kada se nešto zna o pitanjima koje on treba da reši: važne odluke mogu se doneti i na način da ustavotvorac o njima ćuti. U svakom ustavu stoji

⁹ Ona takođe ne može ni da efikasno rešava sve kompleksnije probleme savremene privrede. Da bi mogla da bude nadređena privredi i da može da upravlja njome, država mora biti čvrsta, jaka i u sebe zatvorena (kao u boljševičkoj Rusiji i fašističkoj Italiji), a ne izložena konkurenciji na izborima (Schmitt 1940a, 112).

¹⁰ U Vajmarskoj republici totalne partije su se na kraju potpuno razišle, počele su da nude biračima međusobno potpuno nespojive i suprotstavljene programe i ušle su u oblik koegzistencije koji je Šmit mogao da opiše samo kao "neprijateljski". Uništivši Vajmarski ustav i blokirajući Rajstag, one su ostavile još jedino predsednika Rajha da pokuša da održi političko jedinstvo Nemačke (Schmitt 1940d, 189-190). A kada ni njemu to nije pošlo za rukom, stvorena je totalna firerova država.

više među redovima, a nešto je napisano nevidljivim pismom i na to se mora obratiti pažnja prilikom čitanja jednog tako važnog pravnog dokumenta" (Schmitt 1988, 173-174).

To uputstvo se mora imati na umu i kada se čita Mitrovdanski ustav. Jer, upravo njegovu glavnu odredbu ustavotvorac je napisao "nevidljivim pismom", tako da se ostale norme koje je razrađuju mogu razumeti samo ako se ima na umu upravo ta implicitna odredba koja glasi: "osvetiti Kosovo" i "obnoviti staru srpsku carevinu" ili slediti "poziv časnog krsta u nebesko carstvo". Ta odredba, koju je već Slobodan Milošević uzdigao u centralni srbijanski politički mit i kroz koju se obavezao na Kosovski zavet (Zirojević 1996, 211) – mada je 1999. morao da ga pogazi – sada je uzdignuta u životni nerv srbijanske politike, shvaćene u smislu Karla Šmita – kao kriterijum razlikovanja prijatelja (svih onih koji priznaju da je Kosovo deo Srbije) od neprijatelja (svih onih koji priznaju nezavisnost Kosova) – a samim tim i u mitski temelj ustavne etike Srbije (upor. detaljnije: Molnar 2008).

Kosovo i Metohija u Mitrovdanskom ustavu pominju se šest puta, i to tri puta u preambuli, jednom u članu 114. i dva puta u članu 182. Sve ove odredbe imaju funkciju razrade jednog mita koji momentalno nema nikakvo uporište ne samo u realnosti, nego ni u međunarodnom pravu: ono se kosi čak i sa Rezolucijom Saveta bezbednosti br. 1244, na koju se inače Srbija poziva kada se "međunarodnopravnim sredstvima" bori za svoj teritorijalni integritet (upor. detaljnije Molnar 2008). Preambula proklamuje da je "Pokrajina Kosovo i Metohija sastavni deo teritorije Srbije" i da "ima položaj suštinske autonomije u okviru suverene teritorije Srbije"; član 114. obavezuje predsednika Srbije (putem zakletve) da čuva suverenitet i teritorijalni integritet Srbije na Kosovu i Metohiji; član 182, naposletku, predviđa da se "suštinska autonomija Pokrajine Kosovo i Metohija" ima urediti posebnim zakonom (koji za protekle tri godine nije donet). Celokupna ova ustavna regulacija stvorila je zaista "vrlo efikasno jedinstvo" u redovima partijske političke elite Srbije (sa izuzetkom LDP-a i manjinskih stranaka), koje veruje da stvara političko zaveštanje narednim generacijama Srba da se pripremaju za onaj dan kada će moći da – a kako drugačije nego ratom? – povrate suverenitet nad "Pokrajinom Kosovom i Metohijom" i tako usaglase mitski idealitet sa lošom realnošću.

Drugi stub totalne pluralističke parijske države, postavljen članom 5. Mitrovdanskog ustava, jeste partijski pluralizam. I taj segment političkog života Srbije je danas postao neproblematičan i proizvodi "vrlo efikasno jedinstvo" srbijanske političke elite. Političke partije su se privikle na koegzistenciju i raščistile su sve sporne stvari vezane za izbore i zastupljenost partija u Skupštini, tako da "izborna demokratija" u svom najminimalnijem obliku u Srbiji naposletku ponovo funkcioniše (upor. Pavlović i Antonić 2007; Pavlović i Antonić 2008).

Naposletku, ni treći stub totalne pluralističke partijske države ne nedostaje. Političkim partijama je, doduše, članom 2, stavom 2. Ustava zabranjeno da

"prisvoje" suverenitet koji pripada građanima Srbije, ali im on svakako pada u ruke po osnovu prvog stava ovog člana, koji suverenitet transferiše iz ruku građana u ruke "slobodno izabranih predstavnika" (dok se referendum i narodna inicijativa mogu smatrati krajnje sporadičnim slučajevima originernog vršenja suvereniteta). Međutim, ni "slobodno izabrani predstavnici", shodno članu 102, stavu 2. Ustava, nisu u stanju da zadrže taj suverenitet i ostanu kolikotoliko odgovorni pred građanima, koji su ih "slobodno izabrali". Koristeći slobodu "da, pod uslovima određenim zakonom, neopozivo stavi svoj mandat na raspolaganje političkoj stranci na čiji predlog je izabran za narodnog poslanika", svaki "slobodno izabrani predstavnik" postaje nameštenik partijskog vrha, sa mogućnošću izbacivanja iz partije (a samim tim i iz Skupštine) u svakom trenutku i bez ikakvog obrazloženja. Time suverenitet naposljetku završava u rukama partijskih čelnika, koji na taj način stižu do svoje partije postavljajući na istinski "totalne" osnove, u smislu koji je na umu imao Karl Šmit.

Dalje uporište za izgradnju totalnog partijskog ustrojstva Mitrovdanski ustav pruža članom 5, stavom 4, u kojem se politička partija – a to znači njeno rukovodstvo – doduše sprečava da vlast vrši "neposredno" (kao i da je sebi "potčini"), ali ne i da je vrši posredno, tj. preko "slobodno izabranih predstavnika" (čijim blanko ostavkama raspolaže). Štaviše, jedina samostalna "uloga" koju je Ustav eksplicitno (član 5, stav 1) dodelio političkim partijama (a to znači njihovim rukovodstvima) jeste "demokratsko oblikovanje političke volje građana". Vrh političke partije je na taj način u potpunosti oslobođen od svake obaveze da sluša građane; obrnuto, on treba da "demokratski oblikuje" njihovu volju upravo u duhu Šmitovog shvatanja totalitarne demokratije. Vrhovi političkih partija Srbije imaju tako ustavni zadatak da "demokratski oblikuju", svaki svoj deo biračkog tela i da, u zavisnosti od toga koliko su u tome uspešni, podele među sobom poslanička mesta. Naposljetku, Ustav nigde ne obavezuje političke partije da same budu demokratski konstituisane, čime je stvorena i poslednja pretpostavka za stvaranje partijske arcana imperii i pretvaranje Srbije u totalnu pluralističku partijsku državu. Izgradnja jednog razgranatog sistema stranačkog autoritarizma (Pavlović 2007), političke korupcije (Ćirić 2008) i uzurpacije položaja u celokupnom javnom sektoru, kao posledice "interesne sprege u trouglu partija-država-biznis" (Pešić 2007), pokazuje se, pri boljem posmatranju, ne kao nekakva anomijaska devijacija, nego pre kao logična primena Mitrovdanskog ustava u realnost Srbije kao totalne pluralističke partijske države.

Sva tri stuba totalne pluralističke partijske države u Srbiji povezana su u jedan celoviti i smisaono zaokruženi sistem time što je, shodno članu 1. Ustava, Republika Srbija proglašena državom "srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive" – između kojih posreduju političke partije. To znači da u Srbiji, pored "svih građana koji u njoj žive", opstaje i jedan transcendentni, mitski "srpski narod" koji je nesvodiv na konkretne ljude od krvi i mesa, na građane

sa osećanjem srpske etničke pripadnosti (i sa srbijanskim državljanstvom). To je upravo mesto na kojem se prepliću mitska i ustavna logika: mitski "srpski narod" prisutan je u Srbiji tako što je u ustavnu etiku preveden njegov suštinski mit – sam Kosovski zavet – i što su na taj način vrhovi političkih partija sakralno obavezani da politiku vode razdvajajući prijatelje (sve one koji priznaju da je Kosovo deo Srbije) i neprijatelje (sve one koji priznaju nezavisno Kosovo) i "demokratski oblikujući" građane Srbije da, zarad te politike, strpljivo podnose sve što im se u njihovim svakodnevnim prozaičnim životima događa kao sastavni deo borbe za konačno oslobođenje i reintegraciju "Pokrajine Kosovo i Metohija".

Iako je Mitrovdanskim ustavom pozicija srbijanske partijske političke elite uveliko olakšana i ukotvljena u jednu sasvim komotnu legitimacionu matricu totalitarne demokratije, a istinska oštrica mita – koji traži neizostavnu odluku o Kosovu i u "pozivu časnog krsta u nebesko carstvo" vidi jedinu alternativu ponovnom osvajanju ove "Pokrajine" – otupljena, logika vladajuće ustavne etike, a samim tim i "političko jedinstvo" Srbije, ostaje i dalje na klimavim nogama. U vremenu koje dolazi ona će ostati u pozadini svih krupnijih političkih događanja, a njen pravi mitski pravorek može biti aktiviran svakim krupnijim ustavnim poremećajem. Tada bi Srbija bila stavljena pred realnu dilemu Kosovskog zaveta i morala bi da se suoči sa svojim neprijateljem onako kako taj zavet nalaže, polažući svoju ratnu sreću u Božje ruke. Ali tada u Srbiji svakako više ne bi postojala totalna pluralistička partijska država, nego neka nova duhovna naslednica totalne firerove države.

Literatura

- Ćirić, Jovan. 2008. Problemi političke korupcije. *Sociološki pregled* 42 (4): 531-550.
- Koenen, Andreas. 1994. Der Fall Carl Schmitt. Sein Aufstieg zum 'Kronjuristen des Dritten Reiches'. Doktor Dissertation. Westfälische Wilhelms Universität Münster.
- Molnar, Aleksandar. 2008. *Oproštaj od prosvetiteljske ideje ustavotvorne skupštine. O rotacionom kretanju revolucije u Srbiji, 2000-2007*. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju i Fabrika knjiga.
- Müller, Jan-Werner. 2003. *A Dangerous Mind. Carl Schmitt in Post-War European Thought*. New Haven i London: Yale University Press.
- Pavlović, Dušan i Slobodan Antonić. 2007. *Konsolidacija demokratskih ustanova u Srbiji posle 2000. godine*. Beograd: Službeni glasnik.
- Pavlović, Dušan i Slobodan Antonić. 2008. Odgovor na kritike. U *Konsolidacija demokratskih ustanova u Srbiji. Godinu dana posle*, ur. Dušan Pavlović. Beograd: Službeni glasnik.
- Pavlović, Dušan. 2007. Unutrašnja demokratija u političkim strankama Srbije u periodu 2000-2006. *Sociološki pregled* 41 (1): 123-141.

- Pešić, Vesna. 2007. Partijska država kao uzrok korupcije u Srbiji. *Republika* 19: 402-405. Dostupno na: <http://www.republika.co.rs/402-405/17.html>.
- Samardžić, Slobodan. 2006. Evropski minimalizam. Evropski forum. Dostupno na: <http://www.becei.org/EF%201006/samardzic.html>.
- Schmitt, Carl [alias Präsident Dr. Haubeck, Bielefeld]. 1988. Gegenwartsfragen der Verfassung (1949). In *Carls Schmitt und die Liberalismuskritik*, hrsg. Klaus Hansen und Hans Lietzmann. Opladen: Leske + Budrich.
- Schmitt, Carl. 1925. *Politische Romantik*. München i Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl. 1930. *Hugo Preuss. Sein Staatsbegriff und seine Stellung in der deutschen Staatslehre*. Tübingen: Verlag von J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).
- Schmitt, Carl. 1940a. Wesen und Werden des faschistischen Staates (1929). In *Positionen und Begriffe im Kampf mit Weimar-Genf-Versailles 1923-1939*, hrsg. Carl Schmitt. Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt.
- Schmitt, Carl. 1940b. Staatsethik und pluralistischer Staat (1930). In *ibid.*
- Schmitt, Carl. 1940c. Die Wendung zum totalen Staat (1931). In *ibid.*
- Schmitt, Carl. 1940d. Weiterentwicklung des totalen Staates in Deutschland (Januar 1933). In *ibid.*
- Schmitt, Carl. 1940e. Völkerrechtliche Neutralität und völkische Totalität (1938). In *ibid.*
- Schmitt, Carl. 1957. *Verfassungslehre*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl. 1969. *Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl. 1980. *Legalität und Legitimität*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl. 1985. Das Problem der innenpolitischen Neutralität des Staates (1930). In *Verfassungsrechtliche Aufsätze aus dem Jahre 1924-1954. Materialien zu einer Verfassungsrechtslehre*, hrsg. Carl Schmitt. Berlin: Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl. 1991a. Glossarium. In *Aufzeichnungen der Jahre 1947-1951*, hrsg. Carl Schmitt. Berlin: Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl. 1991b. *Völkerrechtliche Großraumordnung mit Interventionsverbot für raumfremde Mächte*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl. 1996. *Der Hüter der Verfassung*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl. 1943/2005. Strukturwandel des Internationalen Rechts (1943). In *Frieden oder Pazifismus? Arbeiten zum Völkerrecht und zur internationalen Politik 1924-1978*, hrsg. Günter Maschke, 652-670. Berlin: Duncker & Humblot.
- Voigt, Rüdiger. 2007. Carl Schmitt in der Gegenwartsdiskussion. In *Der Staat des Dezisionismus. Carl Schmitt in der internationalen Debatte*, hrsg. Rüdiger Voigt, 13-36. Baden-Baden: Nomos.
- Zirojević, Olga. 1996. Kosovo u kolektivnom pamćenju. U *Srpska strana rata. Trauma i katarza u istorijskom pamćenju*, ur. Nebojša Popov, 234-264. Beograd: Republika.

Aleksandar Molnar

The Serbian Constitution as a Constitution of a
Total Pluralistic Party State

In the first section of the paper Carl Schmitt's concept of a total pluralistic state (*totale pluralistische Parteistaat*) is reconstructed from various writings of his published in the 1930s. The three principal pillars of a total pluralistic party state are considered: constitutional ethics (based on political myth), party pluralism and the totalitarian aspirations of political parties towards their members and clients in the sphere of civil society. In the second section of the paper all three pillars are identified in the Serbian Constitution of 8 November 2006.

Key words: Karl Schmitt, politics, constitution, ethics, totalitarianism, political parties, Serbia

Aleksandar Molnar

La Constitution de Serbie vue comme une constitution
d'État total et pluraliste

Dans la première partie de l'article le concept d'État total et pluraliste de Carl Schmitt est reconstruit à partir de ses différents écrits publiés au cours des années trente. Les trois principaux piliers de l'État total pluraliste ont été évoqués : l'éthique constitutionnelle (fondée sur le mythe politique), le pluralisme des partis et les aspirations totalitaires des partis politiques envers leurs adhérents et leur clientèle au sein de la société civile. Dans la seconde partie de l'article ces trois piliers ont également été repérés dans la Constitution de Serbie du 8 novembre 2006.

Mots-clés: Carl Schmitt, politique, constitution, éthique, totalitarisme, partis politiques, Serbie